

บทความพิเศษ

การผลิตแบบ Cluster : ทางออกขจัดความยากจนของเกษตรกร

โดย พิบูลย์ เจียมอนุกุลกิจ
สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร

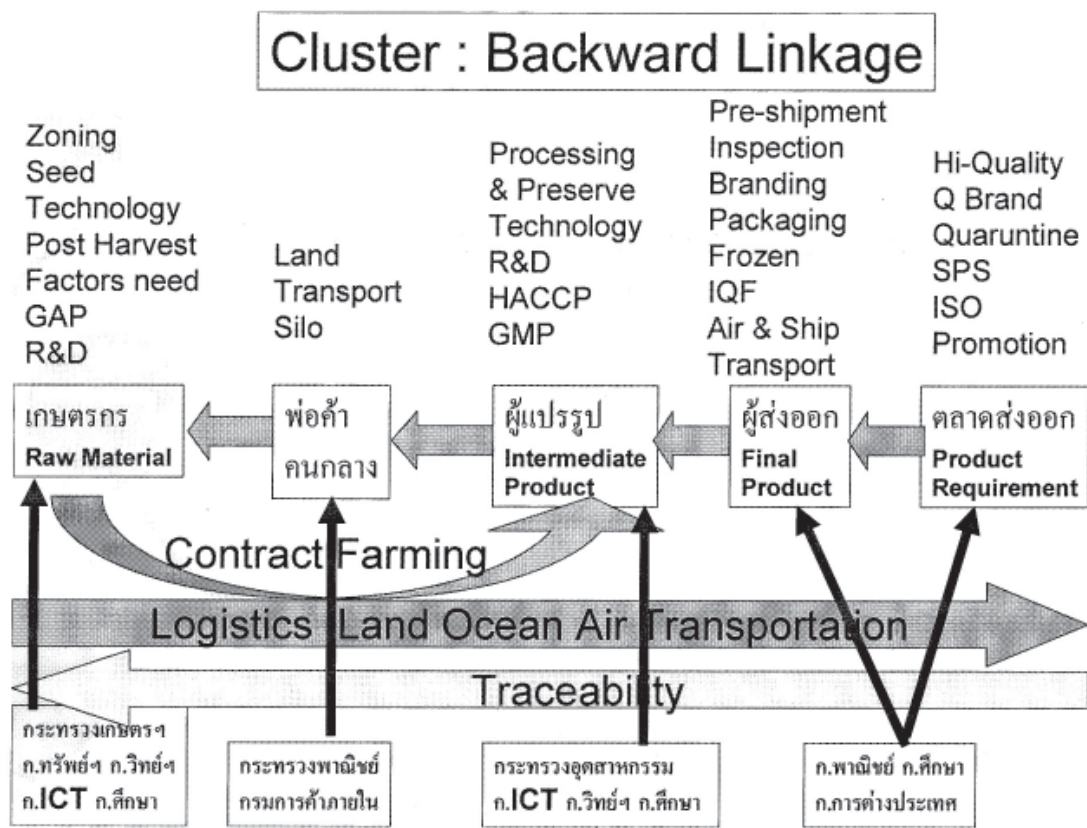
ความยากจนของเกษตรกร เป็นปัญหาพื้นฐานในโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศ และโครงสร้างของประชากรไทยกว่าร้อยละ 60 ที่เป็นเกษตรกร และส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยยากจน ซึ่งทำให้การพัฒนาประเทศที่จะยกระดับความกินดีอยู่ดีให้กับประชาชนกลับกลายเป็นเรื่องยากรัฐบาลยุคแล้วยุคเล่ายังคงตกอยู่ในวังวนของปัญหา และปัจจุบันที่ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ยุคของระบบทุนนิยม จึงทำให้ปัญหาได้ถูกซับซ้อนซ้อนเงื่อนมากยิ่งขึ้นที่ทำให้ยากจะแกะออกมาชัดเจนได้ ถือเป็นเรื่องท้าทายรัฐบาลที่ได้ฝากความหวังไว้กับประชาชน จวบจนบัดนี้ทางออกปัญหายังคงเลื่อนราง อย่างไรก็ตามทางออกของปัญหาความยากจนในยุคกระแสทุนนิยม ปัจจัยสำคัญของการแก้ไขปัญหาจะอยู่ที่ความจริงใจของเจ้าหน้าที่ภาครัฐนับจากผู้มีอำนาจสูงสุด ไปจนถึงผู้ปฏิบัติงานทั้งในส่วนกลาง และในส่วนภูมิภาคที่อยู่ข้างเคียงกับประชาชนจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติหน้าที่ ขาดการมีผลประโยชน์ทับซ้อนที่เกิดจากความโลภ หากสามารถปฏิบัติตนได้เช่นนี้ จะบังเกิดผลทำให้มีร่วมมือกันได้อย่างจริงจัง มองเห็นสภาพปัญหาจากข้อเท็จจริงร่วมกัน และทุกฝ่ายทุกหน้าที่มุ่งแก้ปัญหาไปสู่เป้าหมายเดียวกันไม่ว่า จะเป็นเป้าหมายกลุ่มประชากรเป้าหมายพื้นที่แต่หากมีการดักดวงในผลประโยชน์สาธารณะ เพราะเกิดจากความโลภในทรัพย์สินของแผ่นดิน ต่างฝ่ายมีการปิดเบือนข้อเท็จจริง หรือปกปิดความจริงบางสิ่งบางอย่างลักษณะเช่นนี้คงจะไม่สามารถคาดหวังผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหา นี่คือสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ จึงทำให้คนไทยต้องตกอยู่ในวังวนของวัฏจักรแห่งความยากจนจากการบริหารของผู้มีอำนาจรัฐรุ่นแล้วรุ่นเล่า

หากทีกทักว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกคนมีคุณสมบัติเป็นข้าราชการที่ดี ซึ่งเป็นเพียงความฝัน การแก้ไขปัญหาความยากจนให้แก่เกษตรกรที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศในยุคทุนนิยมคงจะพบทางออกได้ไม่ยาก ทั้งนี้ทางออกคงต้องพิจารณาในการบริหารการผลิตสินค้าเกษตรในปัจจุบันที่โลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคโลกไร้พรมแดนการแข่งขันทางการค้ามีความรุนแรง ภายใต้ระบบการค้าเสรีที่ถือเป็นการคินอธิปไตยทางเศรษฐกิจไปสู่ประชาชน และเป็นสิ่งที่ทุกประเทศทั่วโลกได้หันมาดำเนินทิศทางเศรษฐกิจภายใต้ระบบการค้าเสรี โดยเฉพาะประเทศสมาชิกขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization : WTO) ได้ปฏิบัติตามกฎกติกาการค้าสากลที่เป็นกติกการค้าเสรี ได้ส่งผลทำให้ผู้บริโภค หรือผู้ซื้อมีเสรีภาพในการเลือกซื้อสินค้าจากผู้ผลิตในประเทศต่างๆ ได้มากขึ้น จึงทำให้การผลิตเพื่อการค้ามีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง ผู้ผลิตต้องพยายามผลิตสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ซื้อเรียกร้อง (Consumer Request) การผลิตจึงก้าวเข้าสู่ยุคของการตลาดจะเป็นตัวนำการผลิต หรือเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองตามคำสั่งซื้อของลูกค้า จึงทำให้การบริหารการผลิตมีความจำเป็นต้องควบคุมการผลิตตลอดห่วงโซ่การผลิตนับจากปลายน้ำไปจนถึงต้นน้ำที่เรียกว่า Cluster

การผลิตแบบ Cluster เป็นทฤษฎีการบริหารธุรกิจเอกชนที่เขียนโดย Prof. Michael E. Porter การบริหารจัดการธุรกิจตามแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวที่มีการประยุกต์ใช้ในสหรัฐอเมริกา และยุโรป จะไม่ตื่นตื่นเท่าที่ผู้เขียนนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย ทั้งนี้ระบบการผลิตของไทยที่บริหารในรูปแบบ Cluster ค่อนข้างจะมีความซับซ้อน และมี

ความหลากหลายของผู้ผลิตทำให้กระบวนการคิดบริหารจัดการก่อนข้างจะยุ่งยาก และฐานะของผู้ผลิตในแต่ละห่วงโซ่มีความแตกต่างกันมาก จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายในความสำเร็จของการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิผล การบริหารการผลิตในรูปแบบ Cluster นอกจากจะเน้นการคัดเลือกแหล่งผลิตที่มีศักยภาพตรงกับความต้องการทรัพยากรของพืชแต่ละชนิดแล้ว เครื่องมือที่จะช่วยทำให้ผู้ผลิต และ

ผู้แปรรูปได้รับประโยชน์เพิ่มมากขึ้น การบริหารระหว่างห่วงโซ่ด้วยการมีสัญญาข้อตกลง ซึ่งระบบห่วงโซ่การผลิตจะเป็นการบูรณาการของผู้ผลิตในแต่ละห่วงโซ่ที่ต้องพิจารณาจากปลายน้ำมองย้อนกลับสู่ต้นน้ำ และผู้ผลิตในแต่ละขั้นตอนของห่วงโซ่จะมีภารกิจที่แตกต่างกันที่สามารถเห็นระบบได้จากรูปภาพ

จากรูปภาพ จะสังเกตในแถวกลางจะเป็น ผู้ผลิตในแต่ละห่วงโซ่ นับจากปลายน้ำ คือ ตลาดส่งออกจะบอกถึงลักษณะของผลผลิตที่ต้องการ ในกรณีที่เป็นตลาดต้องการสินค้าคุณภาพสูง มีมาตรฐาน Q-Brand มีการรับรองการปราศจากสารมีพิษต่อคนและสัตว์ มีการรับรองการปราศจากศัตรูและพาหะที่ติดมากับสินค้าด้วย เมื่อผู้ส่งออกได้รับรู้ถึงลักษณะความต้องการผลผลิตผู้ส่งออกจะต้องพิจารณาว่า

จะบริหารจัดการควบคุมการผลิตอย่างไรเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ตลาดส่งออกต้องการ โดยที่ภารกิจของผู้ส่งออกจะอยู่ที่ การตรวจสอบรับรองคุณภาพก่อนส่งออก การทำตราหีบบรรจุภัณฑ์ การแช่เย็นแช่แข็งเพื่อเก็บรักษาผลผลิตให้คงคุณภาพจนถึงมือผู้บริโภค การจัดการการขนส่งที่สร้างความพร้อมตามความต้องการของผู้ซื้อ ภารกิจดังกล่าวเป็นภารกิจหลักของประชาชนในฐานะเป็นผู้ประกอบการ ซึ่ง

ส่วนราชการ ได้แก่ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงศึกษาธิการ สามารถให้การสนับสนุนบริการเพื่อให้ภารกิจสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

ช่วงกลางน้ำ จะเป็นผู้แปรรูป หรือผู้ประกอบการอุตสาหกรรมที่จะรับคำสั่งซื้อจากผู้ส่งออกในเงื่อนไขของผลผลิต โดยปรกติมักจะมีการทำสัญญาข้อตกลงซื้อ-ขาย ซึ่งภารกิจของผู้แปรรูปในกรณีที่ต้องทำผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพสอดคล้องกับตลาดส่งออก ภารกิจสำคัญๆ ได้แก่ การเลือกใช้เทคโนโลยีการแปรรูปผลผลิต และการเก็บรักษาผลผลิตให้มีคุณภาพ มีกิจกรรมวิจัยและพัฒนาเพื่อลดต้นทุนการผลิต มีการบริหารจัดการในกระบวนการผลิตแบบ HACCP : Hazard Analysis Critical Control Point และมีระบบการปฏิบัติที่ดีของโรงงาน (GMP) ส่วนราชการ ได้แก่ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงวิทยาศาสตร์ กระทรวงเทคโนโลยีฯ กระทรวงศึกษาธิการ ทุกกระทรวงที่กล่าวถึงสามารถให้การสนับสนุนบริการเพื่อให้ภารกิจสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเช่นกัน

พ่อค้าคนกลาง จะมีภารกิจหน้าที่ในการรับซื้อผลผลิตที่เป็นวัตถุดิบให้กับผู้แปรรูปทำการแปรรูป จำเป็นที่พ่อค้าคนกลางจะต้องจัดหาวัตถุดิบให้ตรงกับผู้แปรรูปต้องการ สิ่งอำนวยความสะดวกของการปฏิบัติภารกิจในขั้นตอนนี้จะประกอบด้วย ตลาดกลางซื้อ-ขายสินค้าเกษตร เครื่องมือในการปรับปรุงผลผลิตให้มีคุณภาพดีขึ้น ไซโลที่ใช้ในการเก็บรักษาผลผลิต ส่วนราชการ ได้แก่ กระทรวงพาณิชย์ กรมการค้าภายใน สามารถให้การสนับสนุนบริการ

เกษตรกร ในฐานะผู้ผลิตวัตถุดิบและมีบทบาทในช่วงต้นน้ำของห่วงโซ่การผลิต ระบบการผลิตของเกษตรกรที่จะตอบสนองความต้องการของผู้แปรรูปจนถึงผู้ส่งออก ในกรณีที่ต้องการสินค้าคุณภาพสูงจะเกี่ยวข้องกับจัดการการผลิตในระบบ GAP : Good Agriculture Practice และระบบ HACCP รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว (Post Harvest Technology) มาใช้ในการผลิตเพื่อควบคุม

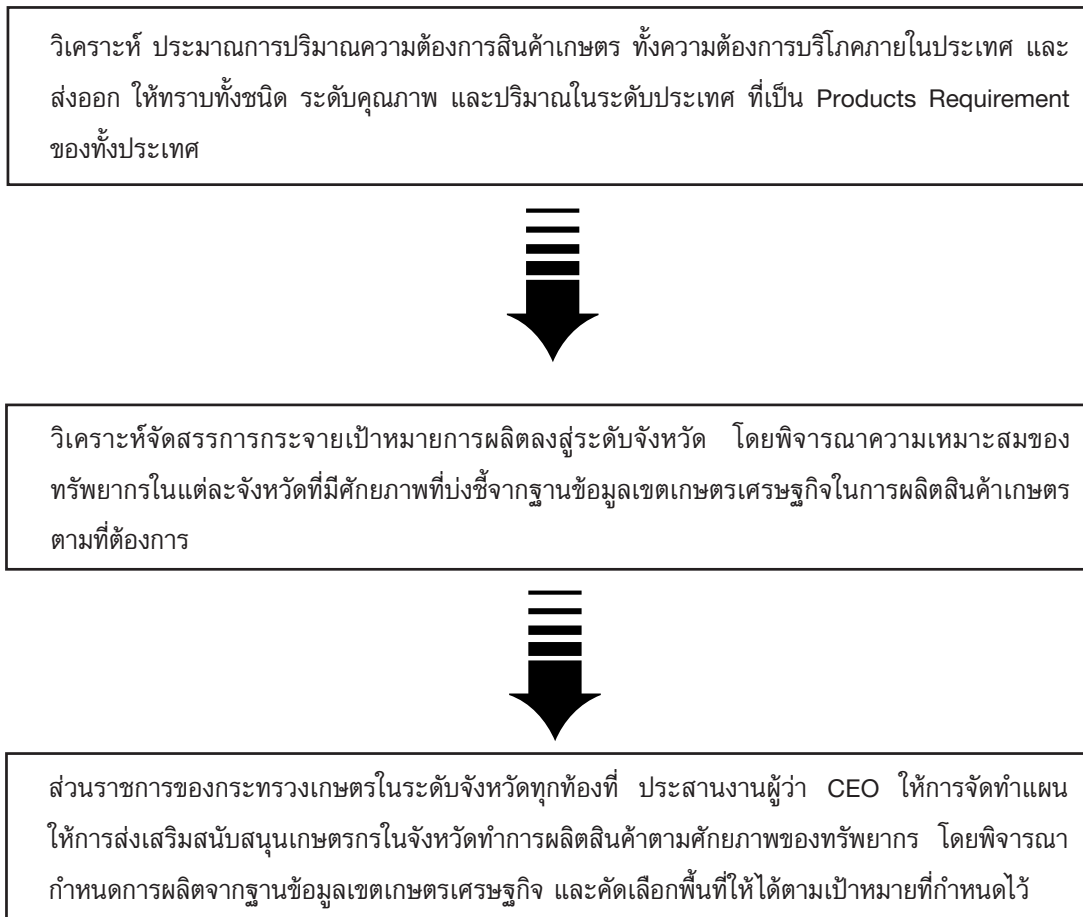
คุณภาพผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว ที่จะมีส่วนช่วยทำให้ได้คุณภาพผลผลิตตรงตามที่ต้องการ นอกจากนั้นการคัดเลือกพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ที่ตรงกับผลผลิตที่ตลาดส่งออกต้องการ และควรต้องผลิตในพื้นที่ที่มีศักยภาพตามการกำหนดเขตเกษตรเศรษฐกิจที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตต้นทุน เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การวิจัยพัฒนาค้นหาเทคโนโลยีการผลิตที่ดีกว่าจะมีความจำเป็นด้วยการสนับสนุนปัจจัยการผลิต และจัดหาโครงสร้างพื้นฐานการผลิตจะช่วยให้ประสิทธิภาพการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ไม่ว่าจะแหล่งน้ำชลประทาน พันธุ์พืช วิธีการเพาะปลูกที่ทางส่วนราชการสามารถบูรณาการให้ความรู้แก่เกษตรกรในการสนับสนุนการผลิตตามศักยภาพของสินค้าเกษตรแต่ละชนิดในแต่ละท้องที่ และเกิดทางเลือกในการผลิตสินค้าเกษตรเพิ่มมากขึ้น ส่วนราชการ ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ กระทรวงศึกษาธิการ สามารถให้การสนับสนุนบริการ

กระบวนการผลิตในห่วงโซ่ที่ได้กล่าวถึงนี้ ดูเหมือนจะมีความสลับซับซ้อน และเกี่ยวข้องในหลายกระทรวงจึงเป็นเรื่องที่ยากต่อการบริหารจัดการ แต่หากพิจารณาการวางแผนการผลิตที่เล็งเห็นเป้าหมายในลักษณะดังกล่าวทำเพื่อประชาชน และลองใช้ความพยายามที่จะบริหารจัดการให้ได้ตามเป้าหมายประสงค์นี้ คงต้องพิจารณาการวางแผนการผลิตของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในฐานะเป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่บูรณาการ ซึ่งการวางแผนการผลิตจะต้องแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ การวางแผนในส่วนกลางระดับกระทรวงเป็นผู้วางแผน ทำให้ทราบถึงความต้องการในระดับประเทศของสินค้าเกษตรแต่ละชนิด และพิจารณาจัดสรรลงสู่จังหวัดสั่งการลงไป ในลักษณะ Top-Down ที่ต้องเชื่อมโยงกับการวางแผนในระดับพื้นที่ที่เป็นการวางแผนของจังหวัดในลักษณะของ Bottom-Up โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด CEO เป็นผู้รับผิดชอบ การวางแผนในระดับจังหวัดคงต้องทำการค้นหาผู้ต้องการผลิตผลการเกษตร

และเกษตรกรที่มีความสามารถทำการผลิตในแหล่งผลิตที่มีศักยภาพตามการจำแนกเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจ หากการวางแผนทั้ง 2 ระดับสามารถเชื่อมโยงกันได้ และเป็นการปฏิบัติงานของส่วนราชการในการให้การสนับสนุนบริการแก่ประชาชนในแต่ละห่วงโซ่การผลิตของ Cluster จะทำให้ทุกฝ่ายจะอยู่ในสถานะ Win-Win Situation และปัญหา

ความยากจนน่าจะคลี่คลายลงไป เพราะประชาชนผลิตสินค้าได้ตามที่ผู้ซื้อต้องการ ในขณะที่เดียวกันผู้แปรรูปในฐานะผู้ซื้อก็ได้รับประโยชน์จากการได้รับสินค้าที่เป็นวัตถุดิบ มีคุณภาพสามารถผลิตสินค้าได้ตรงตามความต้องการของผู้ซื้อ ราคาที่ได้รับจะเพิ่มสูงขึ้น

แผนภูมิการวางแผนการผลิตสินค้าเกษตรในระดับประเทศ

แผนภูมิการวางแผนการผลิตสินค้าเกษตรในระดับ ท้องถิ่น จังหวัด และตำบล

